

सामाजिक न्याय विभाग, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, महिला व बालविकास, दिव्यांग कल्याण विभाग आणि आदिवासी विकास विभाग या विभागांतर्गत स्वयंसेवी संस्था संचलित अनुदानित संस्थामधील प्रवेशित विद्यार्थ्यांना देण्यात येणाऱ्या दरडोई परिपोषण अनुदानात वाढ करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: बीसीएच-२०२४/प्र.क्र.६२/शिक्षण-२
मंत्रालय विस्तार, मुंबई-४०० ०३२
दिनांक : १६ ऑगस्ट, २०२४.

- वाचा:-**
१. शासन निर्णय समाजकल्याण, सांस्कृतीक कार्य, क्रीडा व पर्यटन विभाग क्र. व्हीजे डब्ल्यु-१०९०/ प्र.क्र.२२/प्रस्ताव-१/मावक-६ दिनांक २४.०९.१९९१
  २. शासन निर्णय समाजकल्याण, सांस्कृतीक कार्य, क्रीडा व पर्यटन विभाग क्र. व्हीजे डब्ल्यु-१०९०/ प्र.क्र.२२/प्रस्ताव-१/मावक-६ दिनांक ०९.१०.१९९१
  ३. शासन निर्णय समाजकल्याण, सांस्कृतीक कार्य, क्रीडा व पर्यटन विभाग क्र. व्हीएएस -१०९४/ प्र.क्र.१७६/ मावक-६ दिनांक २५.०७.१९९६
  ४. शासन निर्णय सामाजिक न्याय, सांस्कृतीक कार्य, क्रीडा व विशेष सहाय्य विभाग क्र. विभशा-२००१/ प्र.क्र.५९/मावक-६ दिनांक २०.११.२००२
  ५. शासन निर्णय सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग क्र. विभशा-२००६/ प्र.क्र.११५/मावक-६ दिनांक ०९.०२.२००७
  ६. शासन निर्णय सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग क्र. विभशा-२००६/ प्र.क्र.११५/मावक-६ दिनांक २७.०५.२००८
  ७. शासन निर्णय सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग क्र. विभशा-२०१०/ प्र.क्र.०६/विजाभज-२ दिनांक २९.१२.२०११
  ८. शासन निर्णय सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग क्र. विभशा-२०१०/ प्र.क्र.०६/विजाभज-२, दिनांक ०१.०३.२०१६
  ९. शासन निर्णय सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग क्र. बीसीएच-२०१८/ प्र.क्र.७९/शिक्षण-२, दिनांक ०३.०३.२०१९

प्रस्तावना-

सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग, महिला बाल विकास विभाग तसेच आदिवासी विकास विभाग या विभागाच्या नियंत्रणाखालील स्वयंसेवी संस्था संचलित अनुदानित संस्थांना शासनाकडून सहाय्यक अनुदान देण्यात येते.

२. सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, महिला व बाल विकास विभाग तसेच आदिवासी विकास विभाग या विभागाच्या नियंत्रणाखालील स्वयंसेवी संस्थामार्फत चालविण्यात येणाऱ्या अनुदानित संस्थामधील प्रवेशित विद्यार्थ्यांच्या भोजनासाठी संस्थाना देय असलेल्या परिपोषण अनुदानात किती प्रमाणात वाढ करावी, त्याचे दर काय असावे याचा विचारविनिमय करून शासनास शिफारस करण्यासाठी मा. मुख्य सचिव महोदयांच्या अध्यक्षतेखाली अभ्यासगटाची नियुक्ती करण्यात आलेली आहे.

३. सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, आदिवासी विकास विभाग, महिला व बाल विकास विभाग या विभागाच्या नियंत्रणाखालील स्वयंसेवी संस्था संचलित अनुदानित संस्थामधील प्रवेशित विद्यार्थ्यांना देण्यात येणाऱ्या दरडोई परिपोषण अनुदानात संदर्भाधीन क्र. ९ च्या शासन निर्णयान्वये दरमहा दरडोई रु.९००/- वरून दरमहा दरडोई रु.१५००/- अशी वाढ करण्यात आलेली आहे. तसेच सदर शासन निर्णयान्वये दिव्यांग कल्याण विभागांतर्गत स्वयंसेवी संस्था संचलित अनुदानित संस्थामधील मतीमंद निवासी विद्यार्थी व मतीमंद बालगृहातील प्रवेशित विद्यार्थी, महिला व बालविकास विभागांतर्गत अनुदानित संस्थामधील एडसग्रस्त निवासी विद्यार्थ्यांसाठी रु.९९०/- वरून दरमहा दरडोई रु.१६५०/- असा परिपोषण दर दि.१ फेब्रुवारी, २०१९ पासून लागू करण्यात आलेला आहे.

४. गेल्या काही वर्षांपासून ग्राहक मुल्य निर्देशांकामध्ये झालेली वाढ यामुळे सदर विभागांतर्गत अनुदानित संस्थामधील प्रवेशित विद्यार्थ्यांना देण्यात येणाऱ्या दरमहा दरडोई परिपोषण अनुदानात वाढ करण्याची मागणी मा.लोकप्रतिनिधी, संस्थाचालक संघटना, विद्यार्थी संघटना, विविध सेवाभावी संस्था यांच्याकडून मोठ्या प्रमाणावर सातत्याने होत आहे. या मागणीचा सांगोपांग विचार करून स्वयंसेवी संस्थाना देण्यात येणाऱ्या अनुदानात एकसुत्रता राहावी यासाठी शासनाने सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, महिला व बाल विकास विभाग, दिव्यांग कल्याण विभाग तसेच आदिवासी विकास विभाग या विभागाच्या नियंत्रणाखालील अनुदानित संस्थामधील निवासी विद्यार्थ्यांना देण्यात येणाऱ्या दरडोई परिपोषण अनुदानात वाढ करण्याच्या अनुषंगाने मा.मुख्य सचिव महोदयांच्या अध्यक्षतेखाली दि.०६.०३.२०२४ रोजी बैठक आयोजित करण्यात आली होती. सदर बैठकीत दिलेल्या निर्देशानुसार सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, दिव्यांग कल्याण विभाग, महिला बाल विकास विभाग तसेच आदिवासी विकास विभाग या विभागाच्या नियंत्रणाखालील अनुदानित संस्थामधील प्रवेशित विद्यार्थ्यांना देण्यात येणाऱ्या दरमहा दरडोई परिपोषण अनुदानात वाढ करण्याबाबतचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन होता.

शासन निर्णय-

सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, आदिवासी विकास विभाग, महिला व बालविकास विभाग, तसेच दिव्यांग कल्याण विभाग या विभागांतर्गत

स्वयंसेवी संस्थामार्फत चालविण्यात येत असलेल्या शासन मान्यता प्राप्त अनुदानित संस्थामधील प्रवेशित विद्यार्थ्यांना देण्यात येणाऱ्या दरमहा दरडोई परिपोषण अनुदानात रु.१५००/- वरून रु.२२००/- याप्रमाणे वाढ करण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे. सदर परिपोषण अनुदान खालील संस्थाना लागू राहील.

अ.क्र.	संस्थेचा प्रकार
१.	इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग या विभागाच्या विमुक्त जाती, भटक्या जमातीच्या अनुदानित प्राथमिक/माध्यमिक/उच्च माध्यमिक आश्रमशाळा.
२.	ऊसतोड कामगारांच्या मुलांसाठी असलेल्या अनुदानित प्राथमिक आश्रमशाळा (इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग).
३.	सामाजिक न्याय विभागांतर्गत अनुसूचित जातीच्या १९ अनुदानित प्राथमिक/माध्यमिक आश्रमशाळा.
४.	सामाजिक न्याय विभागांतर्गत स्वयंसेवी संस्थांद्वारे संचालित मागासवर्गीय मुलामुलींची अनुदानित वसतीगृहे.
५.	दिव्यांगाच्या अनुदानित विशेष शाळा/कर्मशाळा.
६.	अस्थिव्यंग मुलांसाठी अनुदानित निवासी शाळा.
७.	बहिरे व मुके यांच्याकरिता असलेल्या अनुदानित निवासी शाळा.
८.	अंध मुलांसाठीच्या अनुदानित निवासी शाळा.
९.	अनुदानित वृद्धाश्रम.
१०.	आदिवासी विभागांतर्गत स्वयंसेवी संस्थामार्फत चालविण्यात येणाऱ्या अनुदानित आश्रमशाळा.
११.	महिला व बाल विकास विभागांतर्गत स्वयंसेवी संस्थामार्फत चालविण्यात येणाऱ्या अनुदानित संस्था (एड्सग्रस्त व मतीमंद वगळून).

२. दिव्यांग कल्याण विभागांतर्गत स्वयंसेवी संस्थामार्फत चालविण्यात येत असलेल्या शासन मान्यता प्राप्त अनुदानित संस्थांमधील मतीमंद निवासी विद्यार्थी व मतीमंद बालगृहातील विद्यार्थी तसेच महिला व बालविकास विभागांतर्गत स्वयंसेवी संस्था संचालित शासन मान्यता प्राप्त अनुदानित संस्थामधील एड्सग्रस्त व मतीमंद निवासी विद्यार्थ्यांचे परिपोषण रु.१६५०/- वरून २४५०/- याप्रमाणे वाढ करण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे.

३. सदर परिपोषण अनुदानात वाढ केल्यामुळे देय होणारे अनुदान वितरीत करण्यापूर्वी वरील सर्व आश्रमशाळा व वसतीगृहांमध्ये/संस्थांमध्ये निवासी विद्यार्थ्यांची उपस्थिती याबाबत संबंधित विभागाच्या यंत्रणेमार्फत खात्री करणे आवश्यक आहे.

४. अनुदानित संस्थामधील प्रवेशित विद्यार्थ्यांना पुरवावयाच्या भोजनाचा तक्ता (Diet Chart) संस्थेने वसतिगृहाच्या फलकावर लावावा.

५. या संस्थेतील प्रवेशित विद्यार्थ्यांना आवश्यक सोयी-सुविधा तसेच भोजन तक्त्याप्रमाणे (Diet Chart) भोजन पुरवितात किंवा कसे, यांची तपासणी संबंधित विभागाच्या विद्यार्थी पालक वा अन्य समिती गठीत केली असल्यास त्या समितीने करावी.
६. प्रस्तुत संस्था या सामाजिक सेवा म्हणून कार्य करीत असून, शासनाकडून त्यांना सहाय्य म्हणून सहायक अनुदान देते. सबब, या संस्थांनी स्वतःच्या उत्पन्नाच्या स्रोतांमधून या अनुदानाशिवाय येणारा खर्च भागवून विद्यार्थ्यांना दर्जेदार भोजनासह आवश्यक असलेल्या सर्व सोयी-सुविधा पुरविणे बंधनकारक आहे.
७. अनुदानित संस्थामधील प्रवेशित विद्यार्थ्यांचे परिपोषण अनुदान मंजूर करताना विद्यार्थ्यांचे बायोमॅट्रीक/Face Recognition या पध्दतीने हजेरीपट तपासून घ्यावे. यासाठी संस्थांनी वसतिगृहात संबंधित प्रणाली/मशीन बसवावे.
८. राज्यातील आत्महत्याग्रस्त शेतकऱ्यांची मुले, कोव्हीडच्या महामारीमध्ये मृत्यू पावलेल्या पालकांची अनाथ झालेली मुले, देशसेवा करताना शहीद/दिव्यांग झालेल्या जवानांची मुले, एकल मातांची मुले (Children of single parents), परितक्त्या, देवदासी, गणिका यांची तसेच इतरही कारणामुळे समाजातील काही अनाथ झालेल्या विद्यार्थ्यांना विशेषत्वाने या संस्थांच्या वसतिगृहामध्ये प्रवेश देण्यात यावा.
९. संबंधित अनुदानित वसतिगृह/निवासी संस्था चालकाने अनुदानित वसतिगृह व शाळांचे गुगल टॅग मॅपिंग/जिओ मॅपिंग करावेत, व त्याबाबतची माहिती संबंधित विभागाच्या जिल्हा स्तरावरील अधिकारी यांना सादर करावी.

स्वयंसेवी संस्था सचलित अनुदानित संस्थामधील परिपोषण अनुदान वाढीचा खर्च खालील प्रमाणे भागविण्यात यावा :-

१. सामाजिक न्याय विभागाच्या अधिपत्याखालील मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांची अनुदानित वसतिगृहे, अनुसूचित जातीच्या मुला-मुलींच्या प्राथमिक/माध्यमिक अनुदानित आश्रमशाळा यामधील प्रवेशित विद्यार्थ्यांच्या परिपोषण अनुदान वाढीचा खर्च सामाजिक न्याय विभागाच्या विशेष घटक योजनेच्या निधीमधून भागविण्यात यावा.
२. दिव्यांग विभागाच्या अधिपत्याखालील अपंगाच्या अनुदानित विशेषशाळा/कार्यशाळा, मतीमंदाच्या अनुदानित विशेष शाळा/कार्यशाळा, मतीमंद बालगृह या संस्थामधील प्रवेशित विद्यार्थ्यांच्या परिपोषण अनुदानाचा खर्च दिव्यांग कल्याण विभागाच्या निधीमधून भागविण्यात यावा.
३. इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाच्या अनुदानित आश्रमशाळा तसेच उसतोड कामगारांच्या मुलांसाठी असलेल्या अनुदानित प्राथमिक आश्रमशाळांच्या परिपोषण अनुदानाचा खर्च इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाने त्यांच्या तरतूदीतून भागवावा.
४. आदिवासी विकास विभागाच्या अनुदानित आश्रमशाळांच्या परिपोषण अनुदानाचा खर्च आदिवासी विकास विभागाने त्यांच्या तरतूदीतून भागवावा.

५. महिला व बाल विकास विभागाच्या अनुदानीत संस्था तसेच त्या विभागांतर्गत एड्सग्रस्त व मतीमंद निवासी विद्यार्थ्यांसाठीच्या अनुदानित संस्था यांच्या परिपोषण अनुदानाचा खर्च महिला व बाल विकास विभागाने त्याच्या तरतूदीतून भागवावा.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध असून त्याचा संगणक सांकेतांक २०२४०८१६१२२४४१६४२२ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकीत करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(विजय वाघमारे)

सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा.राज्यपाल यांचे सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई,
२. मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
३. मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई,
४. सचिव, आदिवासी विकास विभाग यांचे वरीष्ठ स्वीय सहाय्यक, मंत्रालय, मुंबई,
५. सचिव, सा.न्या.व वि.स.विभाग यांचे वरीष्ठ स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई,
६. सचिव, दिव्यांग कल्याण विभाग यांचे वरीष्ठ स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई,
७. सचिव, महिला व बालविकास विभाग यांचे वरीष्ठ स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई,
८. सचिव, इतर मागास व बहुजन कल्याण विभाग यांचे वरीष्ठ स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई,
९. महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क संचालनालय, मुंबई,
१०. आयुक्त, समाज कल्याण आयुक्तालय, पुणे,
११. महालेखापाल (महाराष्ट्र-१/२) (लेखा परीक्षा व लेखा व अनुज्ञेयता) मुंबई/नागपूर,
१२. सर्व प्रादेशिक उपायुक्त, समाज कल्याण,
१३. सर्व सहायक आयुक्त, समाज कल्याण,
१४. सर्व जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद,
१५. सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी,
१६. निवडनस्ती, शिक्षण-२